

**Висновок про наукову новизну,
теоретичне та практичне значення результатів
дисертаційної роботи Гури Геннадія Никифоровича
на тему: «Психологічні чинники ухвалення рішень в умовах
невизначеності керівниками малого і середнього бізнесу»
("Psychological factors of decision-making in conditions of uncertainty by
managers of small and medium-sized businesses"), що подана на здобуття
наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю
053 «Психологія»**

Дисертаційна робота Гури Геннадія Никифоровича на тему: **«Психологічні чинники ухвалення рішень в умовах невизначеності керівниками малого і середнього бізнесу»** була розглянута на засіданні кафедри психології, яке було проведене 16 жовтня 2024 року, протокол №3 відповідно до пункту 11 «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 р. № 44. Результати проведення та обговорення презентації результатів дисертації Гури Геннадія Никифоровича на вищезазначеному семінарі відображаються у цьому висновку.

1. Актуальність теми дослідження. Важливість дослідження процесу ухвалення рішень в організаційній психології обумовлена численними викликами, що стоять перед керівниками малих і середніх підприємств у сучасному бізнес-середовищі. Одним із ключових аспектів їх професійної діяльності є ухвалення рішень в умовах невизначеності, ризиків, неконтрольованості зовнішніх чинників та непрогнозованості майбутнього. Складні ринкові умови, швидкий темп технологічних змін, економічна та політична нестабільність створюють для керівників організацій серйозні труднощі у прийнятті стратегічних та оперативних рішень. Дослідження

психологічних аспектів ухвалення рішень в умовах невизначеності дозволить вдосконалити теоретичні та практичні підходи до управління організаціями.

Теоретичні основи розуміння психологічних (переважно когнітивних) механізмів ухвалення рішень закладені в працях західних вчених Д. Канемана, Г. Кляйна, Л. Манна, Д. Міллера, А. Тверські, Е. Садлер-Сміт, П. Тунхольма, К. Хаммонда, І. Джаніса та баг. інших. Завдяки зусиллям С. Епштейна, Р. Паччіні, Р. Брюса та С. Скотт, Є. Кулс та Г. Ван ден Брока були створені ефективні методи діагностики стильових характеристик ухвалення рішень в організаційному середовищі. Окремі аспекти ухвалення рішень як когнітивного процесу та ціннісного вибору особистості розглянуті в працях українських дослідників М. Бутка, Г. Горбань, Л. Помиткіної, О. Саннікова, І. Сингаївської та інших. Окремо розглядається проблематика життєдіяльності особистості в умовах невизначеності та способи її конструктивного подолання (В. Боснюк, А. Гусев, Г. Громова, П. Лушин, Е. Носенко, Т. Титаренко, С. Хілько та баг. ін.). Психологічні механізми ухвалення управлінських рішень розглянуті в працях О. Брюховецької, І. Гевко, С. Груб'як, Л. Карамушки, О. Ковальчука. Проте малодослідженими залишаються психологічні чинники, які визначають ухвалення рішень керівниками організацій в умовах невизначеності. Гостро не вистачає досліджень проблематики управління бізнесом в умовах повномасштабної війни. Окремі роботи вітчизняних психологів та економістів (В. Артемов, О. Громова, К. Терещенко, А. Трофімов, В. Яковенко й ін.), хоча й містять цінні теоретичні знання та емпіричні спостереження, поки не здатні забезпечити комплексне розуміння психологічних механізмів прийняття управлінських рішень у ситуаціях з екстремально високим рівнем невизначеності. Існує гостра потреба в адаптації існуючих теоретичних моделей до умов нестабільного соціально-економічного середовища, впливу воєнних дій та інших

кризових ситуацій. Розуміння впливу психологічних чинників на процеси ухвалення рішень допоможе розробити ефективні стратегії управління в кризових ситуаціях, а також сприятиме розвитку професійних компетенцій керівників.

Отже, соціальна важливість проблеми та її недостатня дослідженість обумовили актуальність теми дисертації «Психологічні чинники ухвалення рішень в ситуаціях невизначеності керівниками малого і середнього бізнесу».

2. Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами.

Дисертаційне дослідження виконано в межах науково-дослідної теми кафедри психології Вищого навчального закладу «Університет економіки та права «КРОК» «Психологічні проблеми професійної підготовки та самореалізації фахівців різних галузей практики» (номер державної реєстрації 0116U00750). Тему затверджено Вченою радою Університету «КРОК» (протокол №2 від 29.09.2017). «Психологія особистісного та професійного становлення фахівців різних галузей практики в кризових умовах» (номер державної реєстрації 0116U00750). Тему затверджено Вченою радою Університету «КРОК» (протокол № 7 від 30.05.2024).

3. Формулювання наукової задачі, нове вирішення якої одержано в дисертації.

Головною метою дослідження є виявлення та аналіз психологічних чинників, які впливають на процес ухвалення рішень керівниками малих і середніх підприємств у ситуаціях невизначеності, а також розробка практичних заходів, спрямованих оптимізацію цього процесу.

Об'єктом дослідження є процес ухвалення рішень в управлінській діяльності в ситуаціях невизначеності.

Предмет дослідження – психологічні чинники ухвалення рішень в ситуаціях невизначеності керівниками малого і середнього бізнесу.

Досягнення мети передбачало послідовне виконання ряду ***завдань***:

1. На основі теоретичного аналізу наукових джерел сформувані уявлення про ухвалення рішень як функцію управління організаціями, визначити особливості ухвалення рішень в умовах невизначеності.

2. Здійснити емпіричне дослідження психологічних особливостей ухвалення рішень керівниками малого та середнього бізнесу в умовах воєнного стану; на основі отриманих результатів визначити параметри, які виступають маркерами управлінської (не)компетентності.

3. З'ясувати, які психологічні особливості ухвалення рішень визначають ефективність управлінської діяльності та стан професійних справ керівників бізнесу в кризових ситуаціях з високим ступенем невизначеності.

4. Проаналізувати зв'язок рівня пережитого стресу, гендерних та індивідуально-психологічних рис керівників бізнесу з особливостями ухвалення рішень в ситуації невизначеності.

5. Підготувати та апробувати тренінгову програму з розвитку управлінських компетенцій та професійно-важливих якостей, що сприяють ухваленню рішень в умовах невизначеності.

4. Обґрунтованість і достовірність наукових положень, висновків і рекомендацій, які захищаються.

Для розв'язання поставлених завдань та досягнення мети у дисертації застосовано комплекс *методів дослідження*:

- *Теоретичні методи*: аналіз, систематизація та узагальнення наукових даних, що пояснюють процеси ухвалення рішень в управлінській діяльності.

- *Емпіричні методи збору даних*: Для вивчення ухвалення рішень керівниками бізнесу використано комплекс інструментів: Мельбурнський опитувальник ухвалення рішень MDMQ, методика «Загальний стиль ухвалення рішень» GDMS, Опитувальник раціональності-інтуїтивності REI-40, Індикатор когнітивних стилів CoSI, шкала «Підприємницька

орієнтація». Для виявлення чинників, що впливають на ухвалення рішень, застосовані Шкала сприйнятого стресу PSS-10, Шкала інтолерантності до невизначеності IUS-12, шкали загальної та професійної самоефективності, Тест диспозиційного оптимізму LOT-R та Особистісний опитувальник Цукермана-Кулмана ZKPQ-50. Для визначення ефективності управління бізнесом в ситуації невизначеності були використані анкети «Стан професійних справ» (авторська розробка), та «Групова шкала успіху/невдачі».

Методи математично-статистичної обробки даних. Стосовно всіх параметрів ухвалення рішень розглянуті описові статистики, зроблено відсотковий аналіз емпіричних даних. Для оцінки внутрішньої узгодженості діагностичних шкал розраховано коефіцієнт альфа Кронбаха. Розподіл змінних вивчався за допомогою показників ексцесу та асиметрії, критерію Колмогорова-Смирнова, побудови гістограм. Для перевірки зв'язків між вимірними параметрами використано коефіцієнт рангової кореляції Спірмена. Комплексний аналіз змінних здійснено за допомогою факторного аналізу та методу покрокової лінійної регресії. Щоб визначити чинники успішності діяльності керівників в кризових умовах, проведено порівняльний аналіз даних в трьох групах (дисперсійний однофакторний аналіз та Н-критерій Краскела-Волліса). Розрахунки та графічна презентація результатів проведені в програмах SPSS Statistics та Microsoft Excel.

Було організоване онлайн-опитування у вибірці 109 керівників та підприємців віком від 27 до 61 років з досвідом управління бізнесом не менше трьох років; серед них 49 чоловіків та 60 жінок. На основі самозвітів учасників вибірка була розділена на три групи, які відрізнялися за критерієм ефективності управління бізнесом в кризових умовах з високим рівнем невизначеності (перший рік повномасштабної війни): неуспішні, успішні та надуспішні керівники. На фінальному етапі дослідження здійснено

формувальний експеримент тривалістю 8 тижнів для апробації розвивальної програми (експериментальну та контрольну групи склали по 25 осіб).

5. Наукова новизна отриманих результатів полягає у тому, що:

- вперше з'ясовано особливості ухвалення рішень керівниками бізнесу в умовах воєнного стану: виявлено трансформацію психологічних механізмів ухвалення рішень; показано, що традиційні моделі поведінки, які діяли в стабільному, безпечному середовищі (зважений раціональний аналіз та інтуїція), втратили свої адаптаційні функції, натомість пріоритетність отримали спонтанні та швидкі способи вирішення;

- вперше пояснено роль дисфункціональних захисних стратегій (уникання, прокрастинація, перекладання відповідальності, імпульсивність) у формуванні психологічної готовності до ухвалення управлінських рішень: ці змінні тісно корелюють між собою, утворюючи єдиний симптомокомплекс – маркер управлінської неефективності та некомпетентності;

- удосконалено знання про значущість різних стилів ухвалення рішень в ефективності управління бізнес-організаціями, зокрема розширене уявлення про можливості та чинники зростання бізнесу в кризових умовах;

- уточнені знання про вплив стресу на ухвалення рішень (пригнічення процесів раціонального аналізу та активізація захисних реакцій); про психологічні чинники ухвалення рішень в ситуаціях невизначеності: особистісні властивості керівників (оптимізм, самоефективність, активність) нейтралізують негативну дію стресу, а нетерпимість до невизначеності і нейротизм, навпаки, посилюють негативний вплив стресу та активізують неефективні способи ухвалення рішень;

- отримали подальший розвиток уявлення про формування управлінської компетентності: досвідчених керівників відрізняє низький

рівень стресу в ситуації ухвалення рішень і відсутність дисфункціональних захисних реакцій.

6. Практичне значення отриманих результатів. В дисертації розроблена, апробована і готова до використання тренінгова програма «Ухвалення рішень в умовах невизначеності» спрямована на ознайомлення фахівців з ефективними стратегіями ухвалення рішень, отримання навичок їх застосування в стресових ситуаціях. Здійснено переклад та перший етап адаптації англомовних діагностичних інструментів, що дозволяють виміряти різні аспекти ухвалення рішень на індивідуальному та організаційному рівнях: MDMQ, GDMS, REI, CoSI, EO. Доведено їх внутрішню узгодженість, конвергентну валідність та прогностичні можливості (ця робота потребує продовження). Використання методик показало їх корисність для оцінки можливостей управління бізнесом в кризових умовах з високим ступенем невизначеності. Запропоновано інтегральний вимір «психологічна (не)готовність до ухвалення рішень», який буде корисним у відборі та психологічному супроводі керівних кадрів. Виявлення дисфункціональних моделей ухвалення рішень дозволяє ефективно прогнозувати та усувати проблеми управління бізнесом в кризових ситуаціях – це знання може бути поширене на різні типи організацій. Теоретичний і практичний матеріал дослідження корисний у підготовці організаційних психологів та менеджерів.

7. Використання результатів роботи. Результати дослідження впроваджено в діяльність (відповідно довідкам). Це: Приватний навчальний заклад «Освітній простір Катерини Сагайдачної «Мій успіх», м. Луцьк, довідка №3 від 15.05.2024 року; Адвокатське об'єднання «ІНТАЙТЛ», м.Київ, довідка №4 від 9.04.2024 року; ФОП Кожуріна Тетяна Олексіївна, м. Харків, довідка № 1 від 10.04. 2024 року; приватна авіакомпанія КАВОКЕЙР, м.Київ, довідка №2 від 5.06. 2024 року.

8. Апробація матеріалів дисертації. Результати дисертації доповідалися на III та IV Міжнародних конференціях «Держава, регіони, підприємництво: інформаційні, суспільно-правові, соціально-економічні аспекти розвитку» (2 груд. 2021 р.; 7 груд. 2022 р., м. Київ, ВНЗ «Університет економіки та права «КРОК»), міжнародному психологічному форумі «Особистість, суспільство, війна» (7 квіт. 2023 р., Харківський національний університет внутрішніх справ), II Міжнародній науково-практичній конференції «Вектори соціальної, організаційної та економічної психології» (17 лют. 2023 р., м. Київ, Державний торговельно-економічний університет); VI Всеукраїнській науково-практичній конференції з міжнародною участю «Інтеграційні можливості сучасної психології та шляхи її розвитку» (28 жовт. 2022 р., Запорізький національний університет); XXIII Всеукраїнській науково-практичній конференції «Функціонування творчого мислення в умовах інформаційної невизначеності» (30 трав. 2023 р., м. Київ, Інститут психології імені Г. С. Костюка НАПН України).

9. Особистий внесок здобувача. Дисертація є одноосібно виконаною науковою працею. Наукові результати та висновки, що складають наукову новизну, отримані автором самостійно.

У статті «Психологічні особливості ухвалення рішень керівниками бізнесу в ситуації невизначеності», опублікованій у співавторстві з науковим керівником І. В. Сингаївською, автору належить 50 % тексту.

10. Перелік публікацій за темою дисертації та особистий внесок автора. Результати дослідження висвітлено у 11 публікаціях, серед них 5 статей у наукових фахових виданнях категорії Б, включених до переліку МОН України.

Статті у наукових фахових виданнях України, що входять до наукометричних баз: У наукових фахових виданнях, які зареєстровані у міжнародних наукометричних базах:

Гура Г. Н. Психологічні механізми прийняття управлінських рішень: раціональність чи інтуїція. *Вчені записки Університету «КРОК»*, 2022. Вип. 4(68). С. 123–131. <https://doi.org/10.31732/2663-2209-2022-68-123-131>

Гура Г. Н. Толерантність до невизначеності як чинник ухвалення рішень та стресової адаптації керівників бізнесу. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія Психологічні науки*. 2023. № 2. С. 39-49. DOI: <https://doi.org/10.32999/ksu2312-3206/2023-2-6>

Сингаївська І., Гура Г. Психологічні особливості ухвалення рішень керівниками бізнесу в ситуації невизначеності. *Організаційна психологія. Економічна психологія*. 2023. Вип. 29(2-3). С. 95-111. <https://doi.org/10.31108/2.2023.2.29.9>

Гура Г. Н. Впровадження тренінгу «Прийняття рішень в умовах невизначеності» для керівників бізнесу та підприємців. *Вчені записки Університету «КРОК»*. 2023. № 4(72). С. 212-221. <https://doi.org/10.31732/2663-2209-2023-72-212-221>

Гура Г. Н. Підприємницька орієнтація як чинник адаптації керівників малого бізнесу в умовах воєнного стану. *Науковий вісник ХДУ. Серія Психологічні науки*. 2024. № 1. С. 18-28. <https://doi.org/10.32999/ksu2312-3206/2024-1-3>

В інших виданнях:

Гура Г. Н., Сингаївська І. В. Психологічні чинники продуктивних управлінських рішень : матеріали III Міжнар. конф. «*Держава, регіони, підприємництво: інформаційні, суспільно-правові, соціально-економічні аспекти розвитку-2021*» (2 грудня 2021 р, м. Київ). К. : Університет «КРОК», 2021. URL: <https://conf.krok.edu.ua/SRE/SRE-2021/paper/view/882>

Гура Г. Н. Толерантність до невизначеності як передумова прийняття управлінських рішень в умовах воєнного стану. *Держава, регіони, підприємництво: інформаційні, суспільно-правові, соціально-економічні аспекти розвитку – 2022* [Електронне видання] : доповіді IV Міжнародної конференції (7 грудня 2022 р., м. Київ, ВНЗ «Університет економіки та права «КРОК»). URL: <https://conf.krok.edu.ua/SRE/SRE-2022/paper/view/1240>

Гура Г.Н. До проблеми прийняття управлінських рішень в умовах невизначеності. *Інтеграційні можливості сучасної психології та шляхи її розвитку*. Матеріали VI Всеукраїнської науково-практичної конференції з міжнародною участю (28-29 жовтня 2022 р., м. Запоріжжя, ЗНУ). Запоріжжя: Запорізький національний університет, 2022. С. 62-64.

Гура Г. Психологічна адаптація керівників бізнесу та підприємців до умов воєнного стану. *Вектори соціальної, організаційної та економічної психології* [Електронне видання] : тези доп. II Міжнар. наук.-практ. конф. (Київ, 17 лют. 2023 р.) / відп. ред. С. М. Миронець. Київ : Держ. торг.-екон. ун-т, 2023. С. 72-78. <https://knute.edu.ua/file/MzEyMQ==/f467895ec4bf440341490c621абессb8.pdf>

Гура Г. Н. Вплив особистісних очікувань на адаптацію підприємців та керівників бізнесу в умовах війни. *Особистість, суспільство, війна: тези доповідей учасників міжнародного психологічного форуму (7 квіт. 2023 р., м. Харків, Україна) / МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ. Харків. 2023. С. 63-69.*

Гура Г. Н. Використання когнітивних стилів керівниками бізнесу в умовах невизначеності: пізнання, планування, креативність. *Функціонування творчого мислення в умовах інформаційної невизначеності: матеріали ХХІІІ Всеукр. наук.-практ. конф. (30 травня 2023 р., м. Київ) / за ред. В. О. Моляко. Київ: Інститут психології імені Г.С. Костюка НАПН України, 2023. С. 25-33.*

Усі наукові положення, висновки і рекомендації одержані автором особисто. У публікаціях, підготовлених в співавторстві, здобувачем зазначено авторський внесок на підставі рішення кафедри. Результати дисертації опубліковано в повному обсязі.

ВВАЖАТИ, що дисертаційна робота Гури Геннадія Никифоровича на тему: «Психологічні чинники ухвалення рішень в умовах невизначеності керівниками малого і середнього бізнесу», яка подана на здобуття ступеня доктора філософії, за своїм науковим рівнем та практичною цінністю, змістом та оформленням повністю відповідає вимогам пп. 5, 6, 7, 8, 9 «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 р. № 44 та відповідає вимогам освітньо-наукової програми ВНЗ «Університет економіки та права «КРОК» зі спеціальності 053 «Психологія».

РЕКОМЕНДУВАТИ: Аналіз результатів проведення та обговорення презентації результатів дисертації Гури Геннадія Никифоровича свідчить, що вони відповідають змісту освітньо-наукової програми «Психологія» спеціальності 053 «Психологія», містять наукову новизну в порівнянні з існуючими в психологічній науці теоретико-методичними та науково-практичними рекомендаціями і є самостійно отриманими та оригінальними науково обґрунтованими авторськими положеннями, які спрямовано на вирішення конкретних завдань сфери ухвалення рішень керівниками малого та середнього бізнесу та мають істотне значення для галузі психології. Таким чином, дисертаційна робота Гури Геннадія Никифоровича на тему: «Психологічні чинники ухвалення рішень в умовах невизначеності керівниками малого і середнього бізнесу», подана для публічної презентації здобувачем наукових результатів дисертації та її обговорення на засіданні кафедри психології може бути рекомендована до

захисту у разовій спеціалізованій раді Університету «КРОК» на здобуття наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 053 «Психологія» галузі знань 05 «Соціальні та поведінкові науки».

Головуюча на засіданні кафедри
психології

Вищого навчального закладу

«Університет економіки та права «КРОК»

к.п.н., доцент кафедри психології.....Олена НИКОНЕНКО

Секретар.....Ольга ЛИСЕНКО

Лідписи Олеся НИКОНЕНКО, Ольга ЛИСЕНКО засвідчую
Директор департаменту кадрів Вищого навчального закладу
"Університет економіки та права "Крок"
Олександра ГАЛАНЦЮК
"24" жовтня 2024 р.